

V Hradci Králové promění továrnu na knihovnu

Zdeněk A. Tichý

Národní knihovna ČR

zdenek.tichy@nkp.cz

Hradec Králové má velkou šanci na to, aby se o něm brzy mluvilo jako o městě nad jiné knihovněm zaslíbeném. V plném proudu je zde výstavba Studijní a vědecké knihovny a pokud nezůstane jen u „předvolebních“ slibů, dočkají se záhy moderního prostředí také zaměstnanci a čtenáři Knihovny města Hradce Králové. Tentokrát by ale nemělo jít o novou budovu, ale o přestavbu bývalé továrny pro knihovnické účely podle projektu architekta Davida Vávry.

Pouhá 2%

Královéhradecká městská knihovna by se tak po letech střídání více či méně vyhovujících objektů mohla konečně dočkat odpovídajícího zázemí. Její anabáze začala v roce 1896 v domě čp. 59 za katedrálou sv. Ducha, ale již za tři roky se knížky půjčovaly v čp. 33 na Velkém náměstí. Za první světové války se knihovna stěhovala hned několikrát, aby se posléze jejím dalším domovem stal v roce 1923 dům U Špuláků na Velkém náměstí, kde již sídlila Palackého čítárna. Zdejší prostory však nestačily nárokům rostoucího fondu, a tak se městská knihovna v dubnu 1939 zabydla v domě bývalého Záložního a úvěrního ústavu v Tomkově ulici čp. 177, kde sídlí dodnes. (Tehdy měla ve fondech asi 15 000 knih, navštěvovalo ji 1 250 čtenářů a vyřídila 70 000 výpůjček ročně.) Během následujících desetiletí se mnohokrát změnil název knihovny i její zřizovatelé, aby se posléze kruh uzavřel a jejím staronovým zřizovatelem se od 1. ledna 2003 stalo město Hradec Králové. Mezitím si knihovna vybudovala síť poboček (nyní jich spravuje 16) a své zázemí rozšířila rovněž do dvou dalších domů.

Jenže ani prorůstání knihovny do sousedství nevyřešilo její letité problémy. „Neo-barokní dům, kde sídlí naše ústřední půjčovna, je sice pěknou, reprezentativní stavbou, ale je nám již celé desítky let malý,“ konstatuje Jan Pěta, ředitel Knihovny města Hradce Králové. „Hudební oddělení máme naproti přes ulici rozstrkáno v malých místnostech ve třech patrech bytového domu. Další zázemí jsme sice získali v sousedním domě, ale i tak jsou naše kapacity nedostatečné. Přeci jen jde o budovy, které byly původně postavené pro úplně jiné účely, než je knihovna. Samotná ústřední půjčovna má pouze 60 čtverečních metrů, což je pro takové město ostuda. Do volného výběru se vejdu pouze 2 % knihovního fondu, v němž je nyní asi 650 000 knihovních jednotek, a tak naši čtenáři musí často čekat, až jim knihy přivezeme ze skladů. A hudební oddělení, které bylo založeno již v roce 1941? To už ani žádný volný výběr nemá. Disponuje fondem, kde je přes 35 000 svazků hudebnin, 16 000 klasických gramofonových desek a tisíce kazet, videokazet, CD a DVD, ale všechno se musí přinášet ze skladů.“

Knihovna města Hradce Králové sídlí od roku 1939 v budově někdejšího Záložního a úvěrního ústavu.

Foto: KMHK

(na další straně) →

V bývalé bance jsou sice k dispozici reprezentativní prostory, ale pro moderní knihovnický provoz se nehodí.

Foto: KMHK

V tomto domě sídlí hudební oddělení královéhradecké městské knihovny.

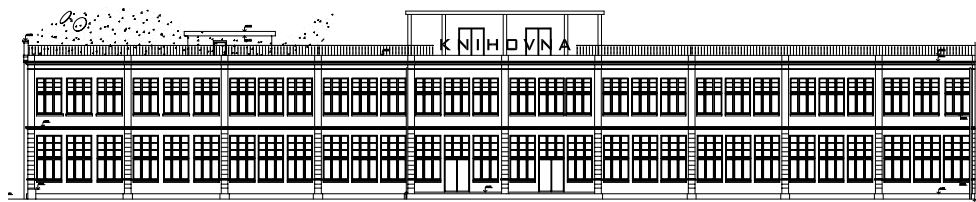
Foto: KMHK

Královéhradecká městská knihovna má asi 14 000 registrovaných čtenářů, kteří si ročně vypůjčí 850 000 knihovních jednotek. Podle průzkumu ovšem přes 60 % z nich půjčuje i pro další členy rodiny, přátele aj., a tak ve skutečnosti využívá služby knihovny zhruba 23 000 lidí, tj. téměř čtvrtina obyvatel města. Knihovna ročně zaznamená okolo 170 000 čtenářských návštěv a navzdory chronickému nedostatku vhodných prostor se tak řadí mezi nejnavštěvovanější kulturní zařízení v Hradci Králové. „Vypracovali jsme si srovnávací analýzu s městy, jako jsou Liberec, Olomouc nebo Pardubice, v níž jsme spočítali celkové výkony knihovny (počty čtenářů, návštěvnost apod.) a poměřovali výkony poboček a ústředí,“ komentuje současný stav Jan Pěta. „A zjistili jsme, že zatímco v ostatních městech 2/3 výkonů patří ústředí a 1/3 pobočkám, v Hradci Králové je poměr obrácený – pobočky u nás totiž supluji prostorovou nedostatečnost ústředí.“

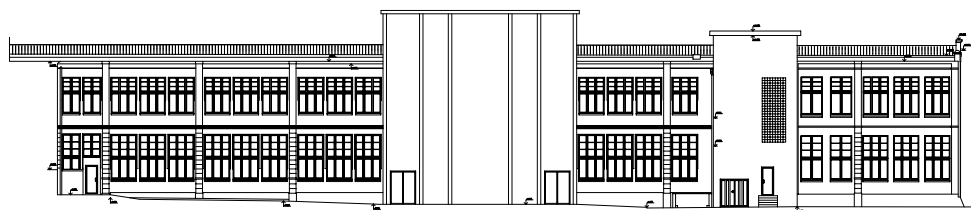
Nenápadný půvab industriální architektury

Před Knihovnou města Hradce Králové se v minulých letech objevovaly různé možnosti, kam by se mohla přestěhovat – jednalo se například o kasárnách opuštěných armádou či o bývalém pivovaru. Žádná varianta ale nevyšla, až v roce 2003 město za necelých třicet milionů korun zakoupilo průmyslový objekt továrny Vertex ve Wonkově ulici. Mezi přednosti této budovy patří poloha – spadá ještě do proslulého Gočárova centra, dostupnost veřejnou dopravou i velice dobrý stav. Shodou okolností byla továrna postavena v roce 1908, tedy o pouhé čtyři roky později, než vzniklo současné sídlo městské knihovny. Na rozdíl od bohaté výzdoby se štukami, sochami a freskami, které symbolizují solidnost a solventnost bankovního domu, jde o účelně řešenou industriální stavbu, navíc s monolitickou železobetonovou konstrukcí, první svého druhu v Hradci Králové. Továrna sloužila nejprve jako přádelna, kterou po znárodnění vystřídal národní podnik Vertex s produkcí skelných vláken pro výrobu sklolaminátů. V osmdesátých letech minulého století byl hygienicky závadný provoz uzavřen a dnes v jedné čtvrtině objektu sídlí vydavatelství Garamon s tiskárnou, zatímco zbývající část zakoupilo město pro svou knihovnu.

Královéhradečtí zastupitelé ovšem neprojeví svou velkorysost vůči kultuře jenom tím, že investovali do koupě bývalé továrny. Namísto toho, aby po získání budovy následovaly obligátní a zdoluhavé dohady o to, komu by se měly svěřit plány rekonstrukce, rozhodlo se město oslovit přímo architekta Davida Vávru. Jeho volba nebyla výstřelem naslepo, neboť Vávra se již mnoho let systematicky zabývá industriální architekturou konce 19. a začátku 20. století; mj. jako spoluscenárista a průvodce dokumentárního televizního cyklu Šumná města. Davida Vávru, jenž má za sebou coby architekt i řadu úspěšných realizací, dokonce z Hradce Králové vyslali na studijní cestu, aby načerpal inspiraci v dalších evropských zemích. S rehabilitací průmyslových objektů i celých zón pro kulturní účely ostatně mají v zahraničí dobré zkušenosti a podobný přístup by se snad mohl, jak mj. naznačuje právě královéhradecký příklad, konečně prosadit i v tuzemsku.

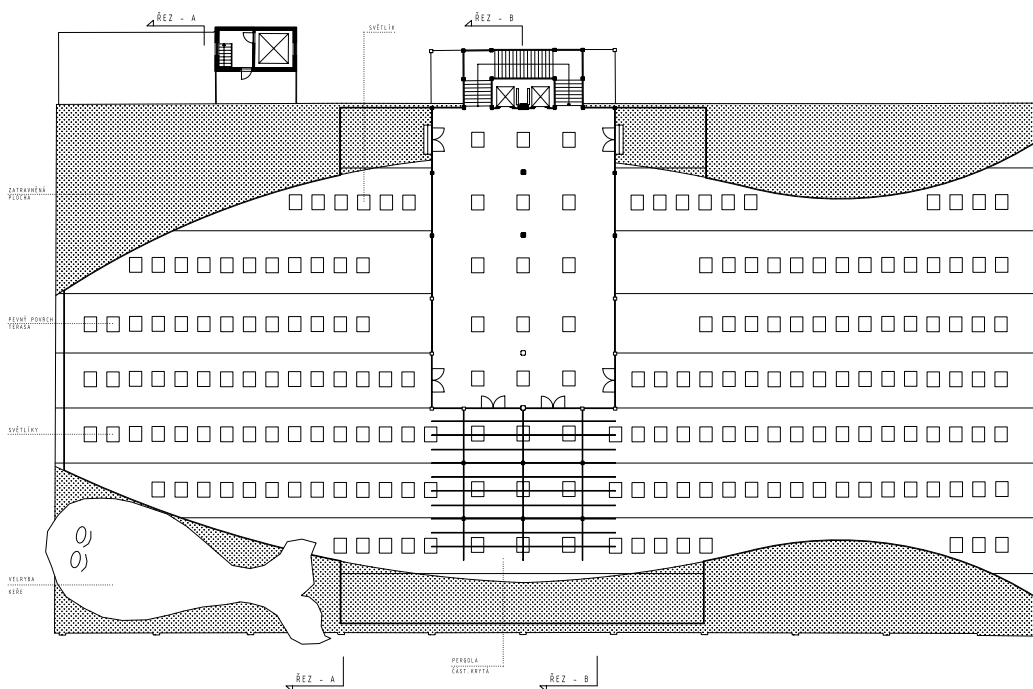

ČELNÍ POHLED

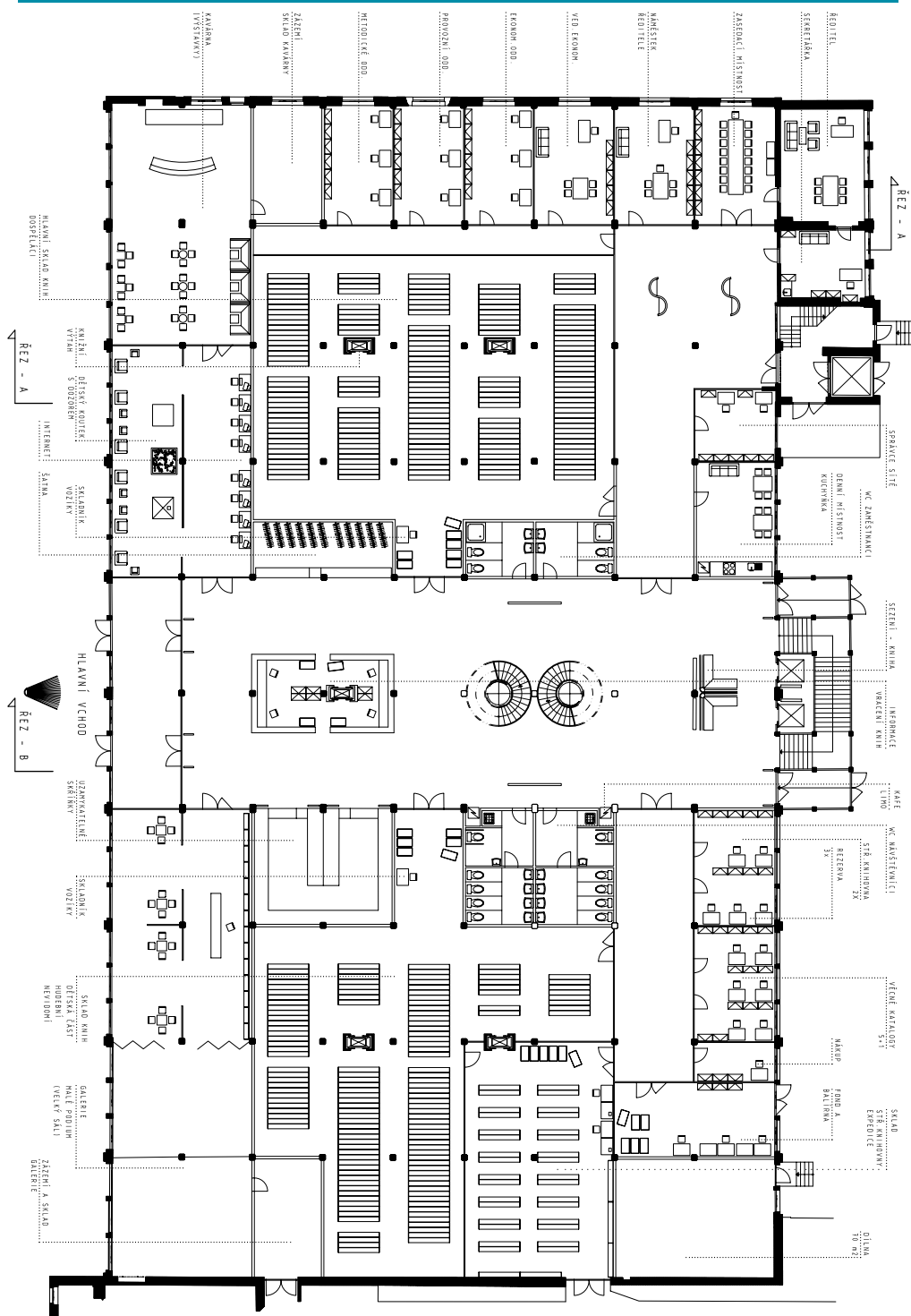

ZADNÍ POHLED

*Podoba Knihovny města Hradce Králové podle projektu architekta Davida Vávry.
Foto: David Vávra*

*Půdorys střechy budoucí knihovny, kam David Vávra umístil i neobvyklý prvek – velrybu.
Foto: David Vávra*

A s jakou vizí proměny továrny na knihovnu architekt předstoupil? Nepouští se do žádných radikálních úprav a v maximální možné míře respektuje původní charakter stavby. „Technicky řešené detaily skeletové konstrukce mají harmonickou eleganci, takže není nutno je zakrývat, ale naopak vytvářejí poetický racionální rámec jak skladům a zázemí knihovny, tak především všem veřejným prostorům,“ uvádí se ve zprávě k Vávrově architektonické studii. „Téměř veškeré nové členění jsou buď transparentní skleněné příčky nebo regály a polopříčky, takže by neměl být oslaben jedinečný akord železobetonového skeletu.“

Syrový železobetonový skelet bývalé továrny promění David Vávra v útulné prostředí knihovny.

Foto: KMHK

Půdorys přízemí budoucí knihovny, odkud čtenáři do prvního patra vystupují šnekovitými schodišti nebo jezdí výtahy.

Foto: David Vávra

Přízemí

Komunikační páteř přízemí (stejně jako 1. patra) tvoří prostorná chodba se dvěma půlkruhovými schodišti s kruhovými zvedacími plošinami v prosklených válcích a proskleným zadním únikovým schodištěm s výtahy. Centrálně v chodbě je umístěn informační pult, kde je také možno vracet knihy.

Z hlavní chodby je možno hned za hlavním vstupem vejít do dětského koutku a kavárny na jedné straně a do čítárny a výstavního prostoru, který současně plní funkci i většího sálu, na straně druhé. Do centrální chodby jsou také orientovány toalety a pulty šatny. V zadní části chodby u manipulačního vstupu jsou na jedné straně dveře vedoucí k administrativní části knihovny, obsahující kanceláře ředitele s konferenčním salónekem a kanceláře dalších provozů. Na protilehlé straně vedou dveře do střediskové knihovny a balírných knih.

Z chodby je také možno přímo vstoupit do skladů, které se nacházejí uvnitř dispozice. Sklady jsou propojeny manipulačními výtahy s jednotlivými půjčovnami v patře a v mezipatře. Manipulační výtah je řešen tak, že má dvoje dveře nad sebou, takže knihy lze do něj vkládat nejen ve výšce 90 centimetrů, ale i na úrovni podlahy, kde lze do výtahu vjet mobilním kontejnerem na kolečkách. Směrem do dvora je situována dílna se samostatným vstupem.

Patro

Páteří dispozice je stejně jako v přízemí centrální chodba, z které je na jedné straně vstup k výpůjčním regálům pro dospělé, na straně druhé do hudební části, pro nevidomé a do dětského oddělení. Návštěvy celých školních tříd mohou ostatní čtenáře rušit hlukem, a proto lze dětskou část uzavřít skrytými posuvnými stěnami. Mezi dětskou a hudební částí je umístěn malý sál pro 40 návštěvníků. Zde bude možné pořádat besedy, autorská čtení či tematická spolková setkání.

Nabídková plocha regálů výpůjčních oddělení je rozšířena o vestavěné mezipatro, které je propojené s jednotlivými odděleními schodišti a výtahy. Mezi regály jsou studijní čtecí stoly i pracoviště s přístupem na internet. Ke klidnému a pohodlnému čtení slouží boxy, které vytvářejí vlnovku, přičemž vždy jedno místo je orientováno k regálům a druhé k oknům. Toto sezení je opatřeno v části hudební zabudovanými sluchátky. Každé místo má k dispozici sklopnou pracovní desku. Některá komorní zákoutí knihovny jsou opatřena pohodlným sedacím nábytkem.

Knihovna v 1. patře je také vybavena několika uzamykatelnými prosklenými studijními mini pracovišti, kde je kromě pracovního stolu s připojením k PC síti také pohodlné křesílko, malá skříňka a věšák. Tuto mini pracovnu si návštěvník může pronajmout na delší dobu 7–10 dní.

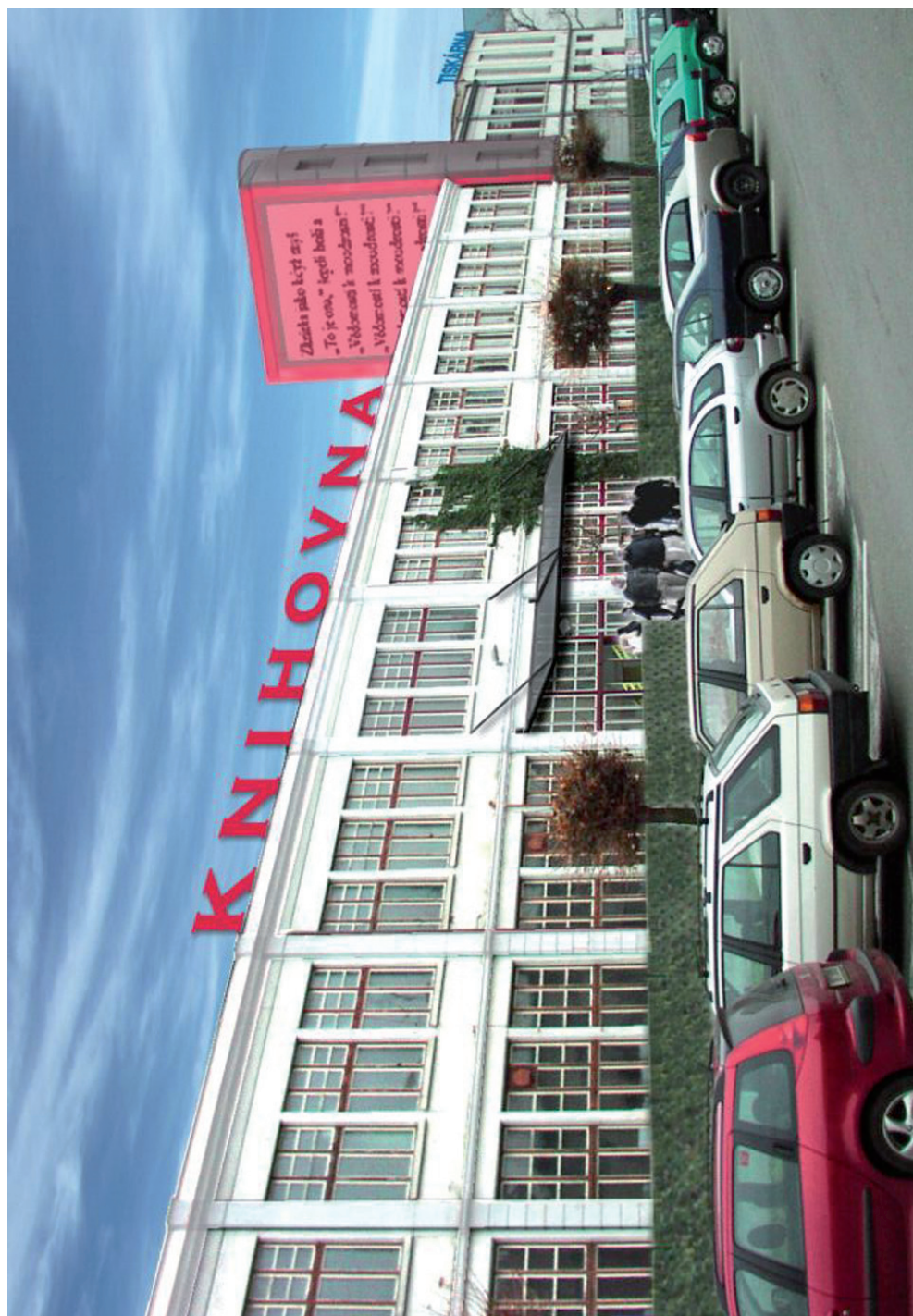
Terasa

Terasa na střeše bude sloužit především v letních měsících jako čítárna. Jsou zde místa zastíněná dřevěnou pergolou, porostlou zelení, kde je také možno odpočívat přímo na trávniku. Na terase by neměl chybět ani vodní prvek.

Z plánů Davida Vávry je zřejmé, že jeho projekt proměny továrny na knihovnu respektuje uspořádání industriální architektury.

Foto: David Vávra

Velryba na střeše budoucí knihovny je nepochybně do architektury přenesená inspirace knížkou Zahrada od Jiřího Trnky.

Foto: David Vávra

Jak se změní městská knihovna?

Věž na rozhraní mezi knihovnou a tiskárnou začlenil Vávra do svého projektu jako obří světelný poutač – knihu s literárními úryvky odkazující na nové využití budovy. „Objekt bývalé továrny je poměrně hluboký,“ přidává k Vávrovým plánům pár poznámek ředitel knihovny. „Aby v něm čtenáři nebyli odkázáni jen na umělé světlo, koncipoval Vávra všechny knihovní provozy pro veřejnost do prvního patra s tím, že se ve střeše vybourá řada světlíků, které osvětlí prostory shora. V projektu najdete na terase zakreslenou rovněž velrybu, což je do architektury přenesená inspirace knížkou Zahrada od Jiřího Trnky. A pro dětské oddělení je zase určen nábytek připomínající dětskou stavebnici Merkur...“ A přitom dětské oddělení v ústřední půjčovně městské knihovny již čtyřicet let nenajdete – není tady na něj místo. Stejně tak se v rekonstruovaném objektu objeví i mnohé další služby, o jakých se zatím knihovně a jejím čtenářům ani nesnilo.

Pravda, ne ve všem se knihovníci se svým architektem hned shodli. Spor vedli například o umístění informačního pultu, který Vávra zamýšlel umístit doprostřed vstupní haly, až za šnekovité schodiště a výtahy umístěné ve skleněných tubusech, kdežto knihovníci by z provozních důvodů rádi přivítali uspořádání přesně opačné. „Projekt spolu průběžně konzultujeme, někdy je David Vávra malinko tvrdohlavý a prosazuje svou výtvarnou vizi, ale v tomto bodě našim požadavkům vyhověl a původní plány přepracoval,“ konstatuje ředitel.

Komfort, který v budoucí knihovně získají její zaměstnanci i uživatelé, je patrný již při pouhém výčtu základních parametrů. „Nyní máme k dispozici 1 100 m² ve všech třech domech, kde nyní sídlíme, a to včetně skladů na půdě a ve sklepě,“ srovnává Jan Pěta. „A v bývalé továrně získáme celkem plochu 5 600 m². Odpadne tak i zdouhavé dojíždění pro knížky, které máme ve skladech mimo Hradec. A navíc předpokládáme, že ve skladech budeme mít ještě rezervu na dalších dvacet let přírůstků.“

Poloha někdejší továrny umožní knihovně zrušit dvě místní pobočky, jejichž území se pokryje právě z rekonstruované budovy. Část domů, které knihovníci opustí, se nejspíš prodá. Ovšem kromě domu neobarokního, který by mohl městu sloužit pro reprezentační účely. Náklady potřebné k proměně staré továrny na novou knihovnu se odhadují asi na dvě stě milionů korun. Asi jen málokdo ale dnes v Hradci Králové pochybuje o tom, že by se v rozpočtu města potřebné peníze nenašly. Vybudování městské knihovny bylo jedním z bodů, který jste letos mohli v podzimních komunálních volbách nalézt dokonce i přímo v programech některých z kandidujících a posléze i úspěšných stran. V současné době se již zpracovává dokumentace pro územní řízení a probíhají jednání s vlastníky sousedních nemovitostí, aby bylo možné dořešit některé stavebně technické a provozní záležitosti. Pokud se neobjeví žádné komplikace, začne se stavět v létě roku 2008. A první čtenáře by z znovuzrozená Knihovna města Hradce Králové mohla přivítat v roce 2010.

Interiéry Knihovny města Hradce Králové v plánech architekta Davida Vávry:

